

MUSTAQILLIK YILLARIDA SURXONDARYO VILOYATIDA MADANIY-MA'RIFIY TADBIRLARDA XALQ BADIY JAMOALARI, MUSIQA VA SAN'AT MAKTABLARI ISHTIROKI

Zoirov Zarif Rashitovich

Termiz davlat universiteti mustaqil tadqiqotchisi

<https://orcid.org/0009-0008-0109-7910>

UO'K/KBK 94 (575.151):780.6

Annotatsiya: Mazkur maqolada mustaqillik yillarida Surxondaryo viloyatida o'tkazilgan madaniy-ma'rifiy tadbirlarda xalq badiiy jamoalari hamda musiqa va san'at maktablarining ishtiroki tarixiy manbalar va amaliy misollar asosida yoritilgan. Tadqiqotda Vatan himoyachilari kuni, Navro'z umumxalq bayrami, Alisher Navoiy va Zahiriddin Muhammad Bobur tavalludiga bag'ishlangan adabiy-musiqiy kechalar, hunarmandchilik ko'rik-tanlovlari hamda ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlar uchun tashkil etilgan tadbirlarning ma'naviy-tarbiyaviy ahamiyati tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: Surxondaryo viloyati, madaniy-ma'rifiy tadbirlar, xalq badiiy jamoalari, musiqa va san'at maktablari, milliy qadriyatlar.

Аннотация: В данной статье на основе исторических источников и практических примеров освещается участие народных художественных коллективов, а также музыкальных и художественных школ в культурно-просветительских мероприятиях, проводившихся в Сурхандарьинской области в годы независимости. В исследовании анализируется духовно-воспитательное значение мероприятий, посвящённых Дню защитников Родины, общенародному празднику Навруз, литературно-музыкальных вечеров в честь дней рождения Алишера Навои и Захириддина Мухаммада Бабура, смотров-конкурсов народных ремёсел, а также мероприятий, организованных для социально уязвимых слоёв населения.

Ключевые слова: Сурхандарьинская область, культурно-просветительские мероприятия, народные художественные коллективы, музыкальные и художественные школы, национальные ценности.

Abstract: This article examines the participation of folk art ensembles as well as music and art schools in cultural and educational events held in the Surkhondaryo region during the years of independence, based on historical sources and practical examples. The study analyzes the spiritual and educational significance of events dedicated to the Defenders of the Motherland Day, the nationwide holiday of Navruz, literary and musical evenings commemorating the birthdays of Alisher Navoi and Zahiriddin Muhammad Babur, folk handicraft exhibitions and competitions, as well as events organized for socially vulnerable groups of the population.

Keywords: Surkhondaryo region, cultural and educational events, folk art ensembles, music and art schools, national values.

KIRISH (BBEДЕНИЕ / INTRODUCTION). Mustaqillik yillarida O'zbekistonda milliy madaniyatni tiklash, asrash va rivojlantirish masalasi davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylandi. Ayniqsa, hududlarda madaniy-ma'rifiy ishlarni tizimli tashkil etish, xalq ijodini qo'llab-quvvatlash, yosh avlodni vatanparvarlik, milliy g'urur va umuminsoniy qadriyatlarga sadoqat ruhida tarbiyalash jarayonida madaniyat muassasalari, xalq badiiy jamoalari hamda musiqa va san'at maktablarining o'rni va ahamiyati yanada ortdi.

Surxondaryo viloyati tarixan boy madaniy merosga ega hududlardan biri bo'lib, bu yerda xalq og'zaki ijodi, milliy musiqa va raqs san'ati, an'anaviy hunarmandchilik turlari avloddan-avlodga uzluksiz ravishda davom etib kelmoqda. Mustaqillik davrida viloyatda o'tkazilgan turli bayram tadbirlari, adabiy-musiqiy kechalar, ko'rik-tanlovlar va ommaviy sayillar ana shu boy madaniy merosni keng

targ'ib etish, aholining ma'naviy ehtiyojlarini qondirish va ijtimoiy faolligini oshirishga xizmat qildi.

MUHOKAMA (ОБСУЖДЕНИЕ / DISCUSSION). O'z hayotini ona Vatanni himoya qilishdek muqaddas va olijanob ishga bag'ishlangan barcha askar va serjantlar, ofitser va generallar, Qurolli Kuchlarimiz Faxriylarini, yurtdoshlarimizni mamlakatimiz hayotidagi qutlug' sana-Vatanimiz himoyachilari kuni va Qurolli Kuchlarimiz tashkil etilganligining 21 yilligi bayrami munosabati bilan tabriklash, yoshlarimizni Vatanga muhabbat, istiqloq g'oyalari va umumbashariy qadriyatlarga sadoqat ruhida tarbiyalash, kelajak egalari ong-u shuuri harbiy vatanparvarlik tuyg'usini chuqur singdirish maqsadida tuman Surxondaryo viloyati homiyligida, "Kamolot Yo'li" va mutasaddi tashkilotlar bilan hamkorlikda 1995-yil "Obod turmush yili" hamda 14-yanvar "Vatan himoyachilari kuni" munosabati bilan 1995-yil 12-yanvar kuni markaziy madaniyat uyida tantanali yig'ilish hamda katta konsert dasturi namoyish etildi. Tuman markaziy madaniyat uyida faoliyat ko'rsatayotgan "Kumush tola" xalq ashula va raqs badiiy jamoasi, "Bulbuligo'yo" xalq folklor –etnografik badiiy jamoasi, 7-son musiqa va san'at maktabi o'quvchilarining konsert dasturi yig'ilganlar e'tiboriga havola etildi. Ayniqsa, xonandalar I.Turdiyev, N.Tojiyeva, musiqa maktabining "Doira" guruhi, raqqosa qizlar guruhining chiqishlari, "Bulbuligo'yo" xalq folklor-etnografik badiiy jamoasining chiqishlari, O.Yaxshiboyev, A.G'aniyevlarning "Harbiy hangomalari" tomoshabinlar va mehmonlarning olqishiga sazovor bo'ldi. Tadbir davomida 400 nafardan ortiq kishi madaniy hordiq chiqarishdi[1:38].

Surxondaryo viloyati homiyligida 1996-yil 15-yanvar kuni 9222 harbiy qismda "Obod turmush yili" ga 14 yanvar Vatan himoyachilari kuni munosabati bilan "Mard, jasur o'zbek o'g'lonlari" nomli musiqali konsert dasturi o'tkazildi. Tadbir davomida Termiz shahar madaniyat uyi va chegara post boshlig'i kapitan Jalolov Akbar Temurovich, chegara post feldsheri kichik serjant Xo'jaqulov Ilhom, chegara post o'qchisi oddiy askar Gulimov Farid Ozodboyevichlar so'zga chiqdilar. Markaziy madaniyat uyida faoliyat

yuritayotgan "Kumush tola" xalq ashula va raqs badiiy jamoasi xonandasi Qayumov Yo'ldosh o'zining kuy-qo'shiqlarini harbiylar e'tiboriga havola etdi. Tadbir davomida 25 nafar harbiy xizmatchilar madaniy hordiq chiqarishdi[2:272].

Muzrabot tumanida 2013-yil 15-yanvar kuni tumandagi harbiy qismda 14-yanvar Vatan himoyachilari kuni munosabati bilan "Mard, jasur o'zbek o'g'lonlari" nomli musiqali konsert dasturi o'tkazildi. Tuman markaziy madaniyat uyida faoliyat yuritayotgan "Shalola" xalq ashula va raqs badiiy jamoasi o'zining kuy-qo'shiqlarini harbiylar e'tiboriga havola etdi. Tadbir davomida 25 nafar harbiy xizmatchilar madaniy hordiq chiqarishdi[3:170]. Ma'naviyatimizning shakllanishi, ona tilimiz, milliy adabiyotimiz ravnaqi, yuksak ijodiy-intellektual salohiyati xalq sifatida tanilishimizga ulug' shoir, mutafakkir, davlat va jamoat arbobi Alisher Navoiy ijodining ahamiyati beqiyosdir. Xalqimiz ongida buyuk bobokalonimizning ijodiy merosiga mehr-muhabbat uyg'otish, yoshlarni Navoiy tomonidan qoldirilgan ijodiy merosga sadoqat va muhabbat ruhida tarbiyalash maqsadida 1998 yil 9 fevral kuni Denov tuman Tibbiyot kolleji axborot-resurs markazi o'quv zalida "Navoiy — bashariyat e'zozidagi shoir" nomli musiqali she'riyat tadbiri o'tkazildi[4:61]. Denov tumani musiqa maktabi "Dutorchilar" sinfi, "Changchilar" sinfi o'quvchilarining ijro etgan lirik musiqalari, an'anaviy ijrochilik bo'limi o'quvchisi Nazarov Shahzodning ijro etgan "Nazzora qil" g'azali, "Dutor" sinfi o'quvchisi Jumayeva Nilufarning ijro etgan musiqasi, ruboiylari tadbir tomoshabinlarining olqishiga sazovor bo'ldi[5:177-179]. Markaziy madaniyat uyiga qarashli barcha qishloq filiallarida xam A.Navoiy bobomizning tavallud kuniga bag'ishlab musiqali tadbirlar, mushoira tadbirlari, she'riyat kechalari o'tkazildi.

Boysun tumanida 1999-yil Z.M.Bobur ijodiga bag'ishlanib xalqimiz va adabiyotimiz tarixida Zahiriddin Muhammad Bobur siymosi o'ziga xos nur sohib turadi. Uning shaxsi va tarixiy xizmatlarini tushunish haqida gap ketganda Javaharlal Neruning quyidagi fikrlari beixtiyor yodga tushadi: «Bobur dilbar shaxs,

uyg'onish davrining tipik hukmdori, mard va tadbirkor odam bo'lgan. U san'atni, adabiyotni sevardi, hayotdan huzur qilishni yaxshi ko'rardi"[6:394]. Shundan so'ng, bayram tadbirini markaziy madaniyat uyi direktori M.Shaymardanov kirish so'zi bilan ochib berdi. Zahiriddin Muhammad Boburning hayoti va ijodi haqida 1-son o'rta umumta'lim maktabi o'quvchisi Xo'shboqova Durdona ma'ruza o'qidi. Shuningdek, musiqa maktabi "Dutor" sinfi, "Chang" sinfi va "Doira" sinfi o'quvchilari mumtoz musiqalardan namunalar ijro etishdi. Madaniyat uyida faoliyat ko'rsatayotgan "badiiy o'qish" hamda "Drama" to'garagi qatnashchilari esa Z.M.Bobur g'azallari va ruboiylaridan namunalar o'qishdi. Ayniqsa, yoshlardan Rustamova Gulxayo, To'ychiyeva Maftuna, To'rayev Elmurod, Qulnazarova Shamsiqamar o'zlarining she'riy chiqishlari hamda ijro etgan kuylari bilan yig'ilganlarda yaxshi taassurot qoldirdi[7:110].

1999-yil 10-fevral kuni Jarqo'rg'onning 2-son Bolalar musiqa va san'at maktabida "Ustasi faranglar" guruhining qiziqarli chiqishlari ayniqsa: "Doktor qabulida", "Ichkuyov yohud ojiz kuyov", "O'zbek xalq milliy o'yinlari" kabi sahna ko'rinishlari hamda guruh ishtirokchilaridan D.Xoliqov, G'.Bo'riyev, Z.Muhiddinova, N.Ergashevalarning chiqishlari tomoshabinlar tomonidan olqishlar bilan kutib olindi. Shuningdek, tadbirida markaziy madaniyat uyida faoliyat ko'rsatayotgan "Milliy estrada" to'garagi rahbari I.Turdiyev boshchiligidagi qatnashchilar: Olim Choriyev, Guli Boboqulova, Shaxnoza Berdiyeva, Sevara Normatova, Bobur Jabborov, O'rol Jumayev, Latofat Toshtemirovalarning milliy estrada yo'nalishidagi ijrolari yaxshi taassurot qoldirdi[7:145]. Tuman xotin-qizlar qo'mitasi tomonidan bayram tantanasiga tashrif buyurgan barcha ayollarga tabiiy gullar hamda qimmatbaho sovg'alar topshirildi. Ayniqsa, 2-son bolalar musiqa va san'at maktabi "Xoreografiya" bo'limi o'quvchilarining chiqishlari, Musurmon Xusanov boshchiligidagi "Qars" guruhining chiqishlari, maktabning "An'anaviy ijrochilik" bo'limi o'quvchisi Sarvar Melimurodovning, xonandalar Bahrom Qurbonov, Ikrom Turdiyev, Dilorom Yusupova, Farhod

Mamataliyev, Eshdavlat Eshbekovlarning chiqishlari badiiy jamoa sozandalarining ijro mahoratlari, iste'dodli raqqosalar — Zuhra Muhiddinova, Jangiloy Bahorova, Feruza O'rinboyeva, Mohichehra Husanova, Nafisa Ergashevalarning ijro etgan raqslari yig'ilganlar tomonidan olqishlar bilan kutib olindi. Yosh ijodkorlar Anvar G'aniyev, Otabek Yaxshiboyev, Dilmurod Xoliqov, G'anisher Bo'riyev ijrolaridagi "Bayram hangomalari" nomli chiqishlari bayram tadbiriga yanada fayz kiritdi[7:203].

2000-yil 11-mart kuni Sherobod tumani hokimligi homiyligida «Tashabbus-2000» ko'rik-tanlovi bo'lib o'tdi. Ko'rik-tanlovda hunarmand Iqlim Toshboyeva qizlari bilan tikkan milliy do'ppilar, kashtachilik namunalari, quroq, munchoqlar to'plamlari namoyish etildi. Xususiy hunarmand "Yoshg'ayrat" MFYdan Toshqo'ziyev Bahriddinning o'ymakorlik ishlaridan namunalar: lavh, sandiqchalar va boshqa ishlari, "Joyilma" MFY dan "Temur Malik" xususiy firma tomonidan charm mahsulotlaridan namunalar, "Sovjiron" MFY dan do'mbirachi Mamaqulov Shafoat bobo tomonidan do'mbiralari, hunarmand-usta Melimurodov O'ktam tomonidan eshik-romlar, "Sirojiddin Maxsum" xususiy korxonasi tomonidan barcha turdagi erkaklar va ayollar liboslari, keng turdagi liboslar to'plamlari namoyish etildi. Ushbu ko'rik-tanlovni tashkillashtirishda, ko'rgazmalarni namoyish etishda markaziy madaniyat uyi xodimlari o'z hissalarini qo'shdilar. Hunarmand Iqlim Toshboyeva qizlari bilan tikkan milliy do'ppilar, kashtalaridan markaziy madaniyat uyida tashkil etilgan "Nomoddiy madaniy meros" bo'yicha ko'rgazmasiga bir qator buyumlar taqdim etildi. Tadbir davomida 250 nafar kishi ishtirok etdi[8:125].

Uzun tumanida 2013-yil 16-mart kuni markaziy sport o'yingohida "Hilol" milliy xalq dorbozlar jamoasi hamda bolalar musiqa maktabining "Karnay-surnay" guruhi tomonidan karnay-surnaychilar va nog'oralar sadosi ostida shahar ko'chalari bo'ylab tumanimiz xalqini bayram sayliga chorlaydi. Korxona va tashkilot, maktablar va maktabgacha ta'lim muassasalari, o'rta maxsus kasb-hunar kollejlari, qishloq fuqarolar

yig'inlari tomonidan tayyorlangan ko'rgazmalar milliy kashtalar, so'zana, zardevorlar bilan bezatilib, milliy buyumlar, xalq amaliy san'ati namunalari, Navro'z milliy taomlari namoyish etilib, har bir qo'rg'onda kelin-kuyovlar, momolar, qizlar milliy liboslarda, milliy urf-odatlarimizni aks ettiruvchi kelin salomlar, o'lanlar, bahoriy kuy-qo'shiqlar ijro etildi.. Sport turlari bo'yicha milliy sport xalq o'yinlari, milliy kurash, arqon tortish, qo'lda kuch sinash, xo'rozlar jangi, mindi, tosh ko'tarish, sakrab ol, bo'ron o'yinlari, shaxmat-shashka musobaqalari g'oliblari faxriy yorliqlar hamda qimmatbaho sovg'alar bilan taqdirlandilar[9:13]. Shuningdek, Qoraqalpog'iston, O'zbekiston xalq artisti Muhammadali Abduqunduzov hamda Termiz shahridan tashrif buyurgan O'zbekistonda xizmat ko'rsatgan artist va "Mannon Uyg'ur" drama teatri xonandasi Amirullo Nazrullayevlar ishtirok etib o'zlarining samimiy tilaklari bilan tuman ahlini tabrikлади[10:120]. Toshkent shahridan tashrif buyurgan O'zbekistonda xizmat ko'rsatgan artist Anvar Sanayev o'z chiqishlari bilan tuman ahlini xushnud qildi. Bayram tadbirida 12000 ming nafar kishi madaniy hordiq chiqarishdi. Konsert dasturida Toshkent shahridan tashrif buyurgan O'zbekistonda xizmat ko'rsatgan artist Anvar Sanayev o'zining dilrabo qo'shiqlari bilan ishtirok etib, tomoshabinlar olqishiga sazovor bo'ldi. Tadbir davomida Markaziy madaniyat uyida faoliyat ko'rsatayotgan "Kumush tola" xalq ashula va raqs badiiy jamoasi xonandalari ijrosidagi kuy-qo'shiqlar namoyish etildi. Tadbirda 400 nafar kishi ishtirok etib maroqli dam oldilar[10:134].

2001-yil 17-mart kuni viloyatda o'tkazilgan "Navro'z-2013" bayrami tantanalarida "Bulbuligo'yo" xalq folklor –etnografik badiiy jamoasining 18 kishidan iborat ijodiy jamoasi ishtirok etib qaytdi.

2001-yil 19-mart kuni "Bog'i-shamol" restoranida o'tkazilgan viloyat Ko'zi Ojizlar jamiyati tashkil etilganligining 81 yilligi hamda "Navro'z" umumxalq bayrami munosabati bilan tuman Ko'zi Ojizlar jamiyati, Ko'zi Ojizlar kutubxonasining "Bir piyola choy

ustida" bayram tadbiri bo'lib o'tdi. Tadbirda Ko'zi Ojizlar jamiyati a'zolari, Ko'zi Ojizlar kutubxonasi faol kitobxonlari ishtirok etishdi. Bayram tadbirida viloyat Ko'zi ojizlar jamiyati raisi E.Norpo'latov, Denov ko'zi ojizlar jamiyati raisi X.Do'stov, Uzun ko'zi ojizlar jamiyati raisi va boshqa tashrif buyurgan mehmonlar yig'ilganlarni bayram bilan qizg'in tabrikладilar[10:102]. Ijro san'atida Laparchi Safarova Qizlarsora momo, Mengqobilbobo Ismoilov, Qurbonova Halima, Soatova Hayitgul, Jabborova Izzat, chanqovuzchi: Begimqulova Zulayho, Poyonov Mengnor sibizg'achi, Zokirova Oysoat, Melimurodov Sarvar sibizg'achi, Doniyorov Dovron chanqovuzchi hamda Jamiyatning urf-odatlari, marosimlari va bayramlarda ishtirok etgan Sharipov Mirzakarim ot o'yinchi, tabiat va koinotga oid bilim va urf-odatlarda qatnashgan Bo'ronov uy muzeyi rahbari, shuningdek, an'anaviy hunarmandchilik bilan bog'lik musiqa kuylaganlar ilmiy tadqiqotlarda o'rganib chiqildi[10:90].

XULOSA (ЗАКЛЮЧЕНИЕ / CONCLUSION). Xulosa qilib aytganda, mustaqillik yillarida Surxondaryo viloyatida madaniy-ma'rifiy tadbirlarni tashkil etish va o'tkazishda xalq badiiy jamoalari hamda musiqa va san'at maktablarining faol ishtiroki hududning ma'naviy hayotini boyitishda muhim omil bo'lib xizmat qilgan. O'tkazilgan turli bayram tadbirlari, adabiy-musiqiy kechalar, ko'rik-tanlovlar va ommaviy sayillar orqali milliy qadriyatlar, an'anaviy san'at turlari hamda nomoddiy madaniy meros keng targ'ib etildi.

Tadqiqot jarayonida aniqlanishicha, Vatan himoyachilari kuni, Navro'z umumxalq bayrami, Alisher Navoiy va Zahiriddin Muhammad Bobur tavalludiga bag'ishlangan tadbirlar yoshlar ongida vatanparvarlik, milliy g'urur va tarixiy xotirani shakllantirishda samarali vosita bo'lib xizmat qilgan. Bu jarayonda xalq ijodiy jamoalari, professional ijrochilar va musiqa hamda san'at maktablari o'quvchilarining hamkorligi madaniy-ma'rifiy ishlarning mazmunan boy va ta'sirchan bo'lishini ta'minlagan.

ADABIYOT VA MANBALAR RO‘YXATI
(ИСПОЛЬЗОВАННАЯ ЛИТЕРАТУРА / REFERENCES):

1. “Ўзбекистон жанубий ҳудудларида маданий ва амалий санъат ёдгорликлари тарихи”. Термиз., “Сурхон-Нашр”, 2017. –Б. 38.
2. Турсунов С.Н. “Ўзбек маҳаллари-маънавиятимиз ифтихори-ғурурига айлансин”. Тошкент., “Yangi nashr”. 2018. – Б. 272.
3. Турсунов С.Н. “Ўзбекистон жанубий ҳудудларида моддий маданият тарихи”.. Тошкент., “Мухаррир”.2013. – Б. 170.
4. Жўраев Б., Турсунов С. Маҳалла – мустақил юрт таянчи. – Тошкент: Muharrir, 2012. -Б. 61.
5. Худайкулова Л. Сурхон воҳаси тўй маросими этнографизмлари «Ўзбек тилшунослигининг долзарб масалалари» мавзусидаги Республика илмий-назарий анжумани материаллари.-Тошкент, 2011. — Б. 177-179.
6. Турсунов С.Н. “Бойсун”. Тошкент., “Akademnashr”. 2011 йил. - Б. 394.
7. Турсунов С.Н. “Жарқўрғон”. Тошкент, “Фан”. 2008. - Б. 110, 145, 203.
8. Турсунов С.Н. “Шерободликлар”. Тошкент., “А.Навоий» номидаги ЎзМ кутубхонаси”, 2007. — Б. 125.
9. Узун тумани маданият бошқармаси жорий архиви. 2019. 15 декабрь. 11-ҳужжат, 11 баённома. - Б. 13.
10. Турсунов С.Н. “Сурхон воҳаси моддий маданият тарихи”. Тошкент., “Muharrir nashriyoti”, 2014. –Б. 90, 102, 120, 134.